

ВИДИ ІНФЛЯЦІЇ, ЇХ ВИМІРЮВАННЯ І ВПЛИВ НА БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ТА ЕКОНОМІКУ В ЦІЛОМУ

Розглянуто класифікації інфляції, визначено вплив видів інфляції на бухгалтерський облік та економіку в цілому

Постановка проблеми. Дослідження науковців щодо інфляційних процесів та їх впливу на бухгалтерський облік характеризується великою кількістю різних класифікацій інфляції. В науці немає єдиного підходу щодо виділення єдиних класифікаційних ознак та видів інфляції в межах кожної ознаки. Проте в нормативних документах та працях деяких дослідників переважає думка, що переоцінку статей фінансової звітності та даних бухгалтерського обліку необхідно проводити за умов гіперінфляції. Однак досить сумнівною є позиція ряду дослідників, які вважають, що інші види інфляції не здійснюють впливу на бухгалтерський облік, та не викривлюють інформацію для його користувачів. Дане запитання є досить неоднозначним. Адже не існує чітких відсоткових меж інфляції відповідно до темпів її зростання. Одні стверджують, що гіперінфляція – вище 500% в рік, інші – більше 100% тощо. Питання класифікації інфляційних процесів є досить актуальним, тому що певні види інфляції по-різному впливають на дані бухгалтерського обліку. Вважаємо, що інфляція на певному мінімальному рівні може відігравати позитивний вплив для економіки, пожевляючи її, стимулюючи до інвестування, проте, будь-які зміни грошового вимірника в бухгалтерському обліку одразу ж призводять до викривлення інформації для його користувачів. Навіть відносно невисокі темпи інфляції можуть призвести до значних викривлень показників фінансової звітності, що, в свою чергу, призведе до необґрунтованих фінансових рішень, які приймаються на її основі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання дослідження видів інфляції та різних індексів для її вимірювання піднімалися такими науковцями та практиками як М.В. Мазур, О. Мельник, Є. Новак, Н.К. Сакович, Е.Е. Чистенко та ін. В цілому, питаннями

розрахунку статистичних показників, зокрема, індексів, які визначають рівень інфляції в країні, займалися такі дослідники як Х. Андерсон, Л.В. Донцова, Р.Г. Каспіна, А.С. Логинов, Б. Нідлз, Н.А. Нікіфорова, Н.К. Сакович, Е.Е. Чистенко. Проблема впливу інфляції на економіку займалися О.А. Булавіна, С. Кравченко, О. Мельник, О.І. Петрик, С. Теленик, О. Осауленко, М. Фельдгольц, Черничко С.Ф., та, зокрема, на бухгалтерський облік – Т.П. Єлісеєва, Є.В. Калюга, Р.Г. Каспіна, Р.С. Коршикова, А.С. Логинов, О.В. Москаленко, М.В. Новікова, Д.О. Панков, Л.В. Пашковська, А.Б. Сич, М.А. Снітко, Я.В. Соколов, А.В. Суворов, М. Шеремета, І. Ярошук та ін.

Метою дослідження є аналіз класифікаційних ознак та відповідних видів інфляції для дослідження їх впливу на бухгалтерський облік. Також піднято проблему неточності індексів інфляції, які використовуються для коригування даних бухгалтерського обліку. Окремого вивчення потребують взаємозв'язки між видами інфляції та негативними наслідками як для бухгалтерського обліку, так і для економіки в цілому.

Викладення основного матеріалу дослідження. Проведення огляду літературних джерел дозволило простежити високу диференційованість підходів до виділення видів інфляції. Найчастіше наводиться класифікація за темпами зростання – помірною, підвищеною, галопуючою та гіперінфляцією; також багато авторів виділяють інфляцію за формами прояву – відкритою та прихованою; і залежно від причин зростання цін – інфляцію попиту та інфляцію витрат (пропозиції) (табл. 1). Всі інші класифікаційні ознаки, наведені в таблиці 1, є менш поширеними, проте також заслуговують на увагу.

Таблиця 1. Виокремлення видів інфляції в різних літературних джерелах

№ з/п	Класифікаційна ознака Види інфляції	Автори
1	2	3
За темпами зростання		
1.	помірна	Донцова Л.В., Никифорова Н.А. [7], Каспіна Р.Г., Логинов А.С. [13], Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. [11], Шишханов М.О. [29], Шеремет А.Д., Сайфулін Р.С., Негашев Е.В. [28], Солонінко К.С. [25], Панчишин С. [20], Базилевич В.Д. [10], Гіжевський В.К., Головченко В.В. [21], Климко Г.Н. [18]
2.	підвищена	Донцова Л.В., Никифорова Н.А. [7], Климко Г.Н. [18]
3.	галопуюча	Донцова Л.В., Никифорова Н.А. [7], Каспіна Р.Г., Логинов А.С. [13], Фаминский И.П. [5], Шишханов М.О. [29], Шеремет А.Д., Сайфулін Р.С., Негашев Е.В. [28], Солонінко К.С. [25], Панчишин С. [20], Базилевич В.Д. [10], Гіжевський В.К., Головченко В.В. [21], Климко Г.Н. [18]
4.	гіперінфляція	Донцова Л.В., Никифорова Н.А. [7], Каспіна Р.Г., Логинов А.С. [13], Шишханов М.О. [29], Шеремет А.Д., Сайфулін Р.С., Негашев Е.В. [28], Солонінко К.С. [25], Панчишин С. [20], Базилевич В.Д. [10], Климко Г.Н. [18]
5.	інерційна	Панчишин С. [20], Тарасович В.М. [9]
За формами прояву		
6.	відкрита	Шишханов М.О. [29], Солонінко К.С. [25], Базилевич В.Д. [10], Александрова М.М., Кірейцев Г.Г., Маслова С.О. [1], Грінберг Р. [6]
7.	прихована	Шишханов М.О. [29], Ханкевич Л.А. [26], Солонінко К.С. [25], Базилевич В.Д. [10], Александрова М.М., Кірейцев Г.Г., Маслова С.О. [1], Грінберг Р. [6]
Залежно від причин зростання загального рівня цін		
8.	попиту	Климко Г.Н. [18], Шишханов М.О. [29], Ханкевич Л.А. [26], Панчишин С. [20], Базилевич В.Д. [10], Александрова М.М., Кірейцев Г.Г., Маслова С.О. [1], Макконнелл К.Р., Брю С.Л. [15]
9.	пропозиції	Климко Г.Н. [18], Азрилян А.Н. [3], Шишханов М.О. [29], Панчишин С. [20], Базилевич В.Д. [10], Александрова М.М., Кірейцев Г.Г., Маслова С.О. [1], Макконнелл К.Р., Брю С.Л. [15]
За ступенем прогнозування		
10.	очікувана (передбачувана)	Базилевич В.Д. [10]
11.	неочікувана (непередбачувана)	Панчишин С. [20], Базилевич В.Д. [10]
12.	За співвідношенням темпів зростання цін на товари	

1	2	3
13.	збалансована	Панчишин С. [20], Базилевич В.Д. [10]
14.	незбалансована	Панчишин С. [20], Базилевич В.Д. [10]
<i>Залежно від історичного етапу</i>		
15.	класична	Панчишин С. [20], Тарасович В.М. [9]
16.	сучасна	Панчишин С. [20], Тарасович В.М. [9]
<i>Залежно від сфери та факторів виникнення</i>		
17.	адміністративна	Азрилян А.Н. [3], Гіжевський В.К., Головченко В.В. [21]
18.	соціальна	Азрилян А.Н. [3], Гіжевський В.К., Головченко В.В. [21]
19.	кредитна	Азрилян А.Н. [3], Гіжевський В.К., Головченко В.В. [21]
20.	імпортована	Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. [11], Шишханов М.О. [29]
21.	експортована	Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. [11]
22.	індуційована	Азрилян А.Н. [3], Гіжевський В.К., Головченко В.В. [21]
23.	стагфляція	Базилевич В.Д. [10]
24.	багатофакторна	Шишханов М.О. [29]

На рис. 1 відображено частоту виокремлення авторами того чи іншого виду інфляції в різних літературних джерелах.

Найбільш розповсюдженими серед науковців є помірною та галопуючою інфляцією (52,6 %), далі – гіперінфляцією (42,1 %), тобто автори більше звертають увагу на темпи зростання інфляції в країні; досить поширеною також виявилася класифікація інфляції за причинами її виникнення – інфляція попиту (36,8 %), інфляція пропозиції (36,8 %) та за формами прояву інфляційних процесів – прихована (31,6 %) та відкрита

(36,8 %) інфляція. Всі інші види інфляції автори виділяють за другорядними ознаками (характерними рисами) даного процесу, це, наприклад, за співвідношенням темпів зростання (збалансована і незбалансована); за ступенем прогнозування (очікувана або передбачувана, та неочікувана або непередбачувана); залежно від історичного етапу, коли існувала інфляція (класична, сучасна); залежно від сфери виникнення та прояву інфляційних процесів (адміністративна, соціальна, кредитна, експортна, імпортована, індуційована, стагфляція).

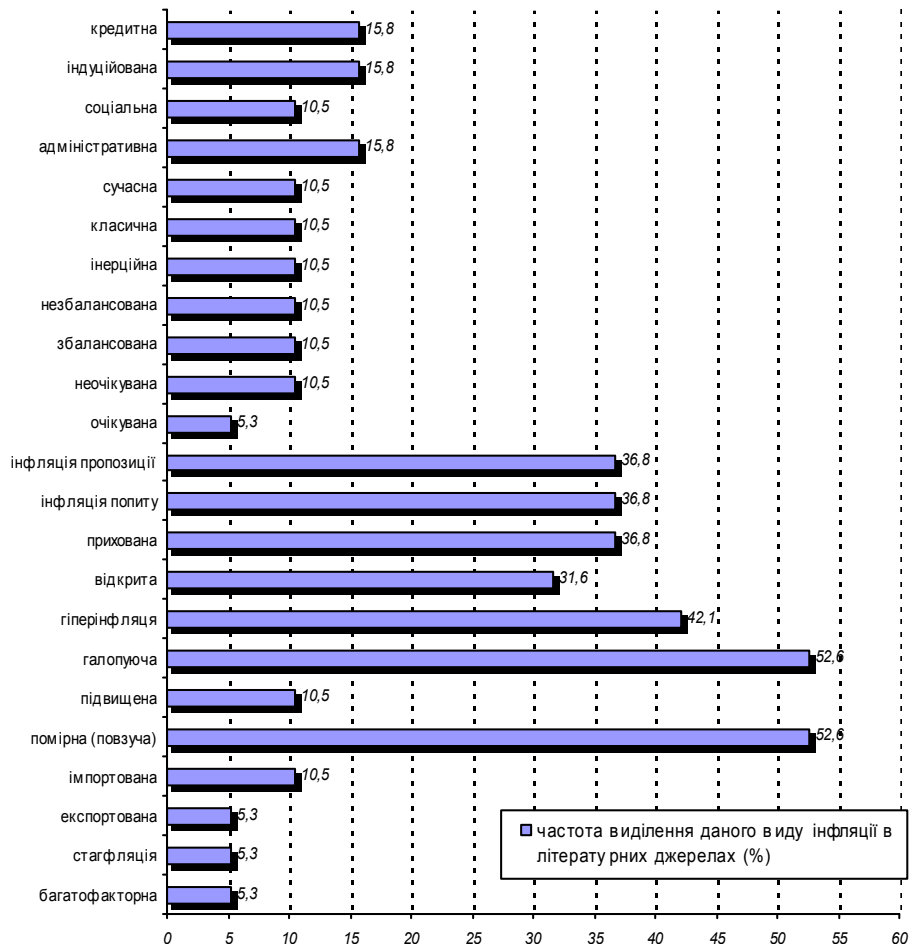

Рис. 1. Частота виокремлення видів інфляції літературних джерелах

Проаналізувавши усі класифікаційні ознаки видів інфляції в різних літературних джерелах, пропонуємо використовувати більш універсальну класифікацію видів інфляції, яка буде включати усі вищезазначені види інфляції та деякі додатково виділені нами. Так, пропонуємо розрізняти наступні види інфляції (рис. 2).

Отже, до факторних видів інфляції віднесемо інфляцію попиту та пропозиції, імпортовану, експортовану, індуційовану, кредитну, адміністративну, соціальну.

До процесних видів інфляції можна віднести приховану та відкриту інфляцію, збалансовану та незбалансовану, очікувану та неочікувану, помірну, галопуючу та гіперінфляцію, інерційну інфляцію.

До наслідкових видів інфляції можемо віднести стагфляцію, а також і гіперінфляцію (адже на цьому етапі руйнується вся грошово-кредитна система в країні).

До історичних видів інфляції у літературних джерелах відносять сучасну та класичну. Пропонуємо розширити дану класифікацію, адже про інфляцію писали не лише вчені класичного періоду, але й

меркантилісти, фізіократи, маргіналісти, неокласики. Щодо даної класифікаційної ознаки можна ще дискутувати, і групувати не за періодами в історії економічної думки, а наприклад, за етапами розвитку економіки, – феодального ладу, мануфактурного, капіталізму, соціалізму, постіндустріального періоду тощо, але це не є досить суттєвим питанням.

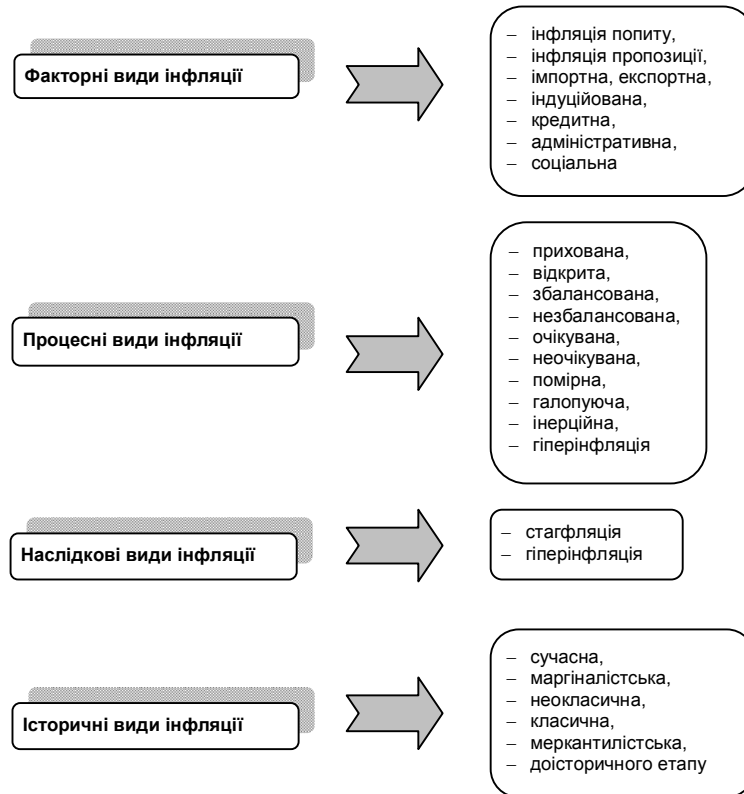

Рис. 2. Класифікація видів інфляції

Факторні види інфляції із все більшим розвитком спонукають до відповідного зростання таких процесних видів інфляції як помірна, галопуюча та гіперінфляція. В результаті, із розкручуванням процесних видів інфляції, виникають і наслідкові, наприклад, стагфляція, коли одночасно відбувається стагнація виробництва, зростають ціни та безробіття.

Дана класифікація видів інфляції має перевагу в порівнянні з іншими в тому, що вона не є громіздкою, містить усі види інфляції, які виділяються в літературних джерелах, та розширена ще певними видами інфляції, які досі авторами не розглядалися (історичні). Класифікуючи велику кількість видів інфляції вищезазначеним чином, можна чіткіше зрозуміти процес розгортання інфляційних процесів в країні.

В результаті проведення аналізу літературних джерел щодо виокремлення авторами тих чи інших видів інфляції, можемо простежити, що в більшості випадків розрізняють види інфляції залежно від якісних ознак даного процесу. Отже, об'єднавши декілька видів інфляції у певні комбінації, отримаємо різний вплив інфляційних процесів на визначення загального індексу інфляції в країні, який за ланцюговою реакцією призведе до впливу на дані бухгалтерського обліку та прийняття управлінських рішень, адже на підприємстві переоцінка необоротних активів та показників фінансової звітності проводиться на основі коефіцієнту або індексу інфляції, який існує в країні.

Проте, з іншого боку, не можна стверджувати, що при точному визначенні відсотку різних типів інфляції отримаємо в сумі точний показник рівня інфляції в країні, адже вони взаємодоповнюють один одного у різних пропорціях. Зокрема, необхідно наголосити на якісних параметрах різних видів інфляції, тобто прослідкувати синергетичний ефект. Питаннями різних видів та аспектів інфляції займалися такі автори як Мазур [14], Чистенко [27], які визначали даний вплив як приховану інфляцію, яка не врахована в офіційних статистичних даних.

Сам термін "індекс" в опрацьованих літературних джерелах трактується:

– як відносний показник, який характеризує зміну певної величини, в даному випадку зміну цін [13, с. 10],
– відношення суми цін за групою товарів та послуг на кінець досліджуваного періоду до суми цін тієї самої групи товарів та послуг на початок досліджуваного періоду [17, с. 411].

Рівень інфляції визначається на підставі оцінки руху загальних індексів цін товарів та послуг. На практиці найчастіше загальними індексами цін є:

- індекс цін споживчих товарів,
- індекс цін виробництва,
- дефлятор ВВП. [30, с. 38]

Індекс цін споживчих товарів стосується працедавців та споживачів. Індекс цін виробництва використовують передусім інвестори, виробники, а також продавці і покупці вироблених товарів. В свою чергу, дефлятор ВВП застосовується в макроекономічному аналізі при визначенні загальних економічних тенденцій, при прогнозуванні економічної ситуації в країні та визначенні впливу цієї ситуації на умови ведення діяльності підприємств [30, с. 38].

Якщо розглядати економічну історію деяких країн, то можна спостерігати утворення спеціальних індексів в умовах інфляційних процесів. Так, наприклад, в Бразилії "... одним з наслідків тривалого і важкого існування бразильців в умовах інфляції є виключна багатоманітність індексів цін. Особливості місцевого фінансового ринку, регіональні відмінності у звичках придбання товарів, дефіцит довіри до того, що в Бразилії при встановленні цін користувалися найрізноманітнішими критеріями, які відрізнялися один від одного як за своєю методологією, періодичністю, так і за широтою охоплення даних" [17, С. 21].

Як зазначає Нетто А.К., дані фактори породили тотальну індексацию бразильської економіки. Все було переоцінено відповідно до індексів інфляції, які визначали коливання цін на певний період часу. "... В країні існував і продовжує діяти індекс актуалізації податкових платежів під назвою УФІР (Уніаді Фіскал ді Референсія). Ще одним найбільш часто використовуваним індексом для вимірювання інфляції стала так звана ТР (Таша ді Референсія¹)" [17, С. 21].

Польськими, російськими і українськими дослідниками, а також в нормативних документах визначено, що найкращим чином рівень інфляції в країні відображає індекс споживчих цін (ІСЦ), як співвідношення добутку поточних цін та кількості товарів на даний момент часу, до добутку базових цін на кількість товарів, яка є в обігу на даний момент часу.

Даний індекс є найбільш "популярним", тому що перевагою його є простота розрахунку, та точність результату. Такий стан підлягає розгляду у зв'язку з вартісними наслідками для бухгалтерського обліку. Рівень індексу впливає на величину перерахованих з його використанням облікових показників.

Проте дана методика розрахунку має ряд недоліків. Так, Н.К. Сакович [24, С. 162.] до недоліків розрахунку ІСЦ відносить оновлення складу "споживчого кошика" за часом запізнюється у порівнянні з реальними змінами на ринку товарів та послуг; недостатньо відображаються ціни тіншового ринку; в ІСЦ не виділяються дві складові – природна, пов'язана з підвищенням якості товарів та послуг, та інфляційна.

Білоруський дослідник Е.Е. Чистенко [27] та український – М.В. Мазур [14, С. 10-14] запропонували методику розрахунку коефіцієнта прихованої інфляції, яка, в свою чергу, містить прихований відсоток інфляції попиту та інфляції пропозиції (тобто враховує причини виникнення даного типу інфляції), незбалансованої інфляції (зростання витрат виробництва без відповідного збільшення фізичного об'єму виробництва, або незбалансованість попиту та пропозиції вироблених товарів), імпортовану інфляцію тощо.

Так, Мазур М.В. виділяє три методики визначення прихованої інфляції:

- 1) вимірювання прихованої інфляції на споживчому ринку,
- 2) вимірювання агрегованої інфляції на усіх ринках в економіці (сировинному, капітальному та споживчому),
- 3) отримання випереджувального показника інфляції [14, С. 10].

За першим напрямом одним із методів вимірювання прихованої інфляції на стадії кінцевого попиту в Україні може бути використаний коефіцієнт Джині (G).

З метою визначення прихованої інфляції в статистичній практиці пропонується коригувати індекс споживчих цін (ІСЦ) на зміну розподілу населення за доходами, що можна визначити за наступним алгоритмом:

$$ICЦ_{скорис.} = ICЦ_{факт} \times \frac{1 - G_0}{1 - G_1}, \quad (1)$$

де G_0 , G_1 – коефіцієнти Джині попереднього та поточного періодів. Коефіцієнт Джині розраховується Держкомстатом України щоквартально та щороку в цілому для всього населення, в тому числі для міського та сільського, починаючи з 1998 року.

За другим напрямом щодо визначення прихованої інфляції на усіх ринках в економіці (сировинному, капітальному та споживчому), методологічним підходом є побудова агрегованого індексу інфляції. Оскільки агрегований індекс інфляції включає в себе індекси цін на стадії виробництва та продажу товарів, а також враховує зміну цін на капітальні товари (речові та монетарні), то його можна використовувати як на макрорівні для дефлятування ВВП, так і на мікрорівні – для коригування на інфляцію фінансових показників діяльності підприємств замість ІСЦ, як це рекомендується національним стандартом бухгалтерського обліку П(С)БО 22 "Вплив інфляції".

В Україні для розрахунку агрегованого індексу інфляції з упровадженням за міжнародними стандартами МВФ системи індексів можна використати поки що лише три індекси: індекс цін виробників промислової продукції; індекс споживчих цін; індекс загальної кредиторської заборгованості тощо [14, С. 10].

За третім напрямом для отримання випереджувальної інформації доцільно впровадити розрахунки альтернативних індексів цін – не тільки спотових (поточних) індексів споживчих цін та оптових цін виробників, а й індекс ф'ючерсних цін, які б включали і "кошик" як промислову сировину, так і продуктів харчування. Статистична практика, наприклад, США, використовує таку систему товарних індексів [16]: індекс ф'ючерсних цін CRB (Commodities Research Bureau – Бюро з дослідження товарних ринків); індекс поточних (спотових) цін CRB (індекс спотових цін на промислову сировину та індекс спотових цін на продукти харчування), індекс цін на промислову сировину (JOC – Journal of Commerce).

З перелічених показників для вимірювання інфляції використовується індекс ф'ючерсних цін CRB [16, С. 218].

Проте необхідно зазначити, що в Україні ф'ючерсна торгівля не розвинена на достатньому рівні, а інформації для визначення даного індексу ще не достатньо.

В такому разі, спробуємо на прикладі України показати рівень інфляції з урахуванням прихованого, використовуючи, запропонований М.В. Мазуром коефіцієнт Джині.

Так, згідно інформації органів статистики з 2000 року маємо наступні індекси інфляції в Україні (табл. 2).

На основі цих даних отримаємо графік (рис. 3).

Таблиця 2. Індекси інфляції в Україні за 2000-2009 роки

Рік	Індекс інфляції, %
2000	125,8
2001	106,1
2002	99,4
2003	108,2
2004	112,3
2005	110,3
2006	111,6
2007	116,6
2008	122,3
2009	109,1

Джерело: Дані взяті з офіційного сайту <http://currency.in.ua/index/infl/>

¹ Відносна такса

² Прізвище та ініціали зазначені мовою оригіналу

³ Витрати і ресурси домогосподарств України у 2003 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України). Стат. зб. – К.: Держкомстат, 2004. – 71 с

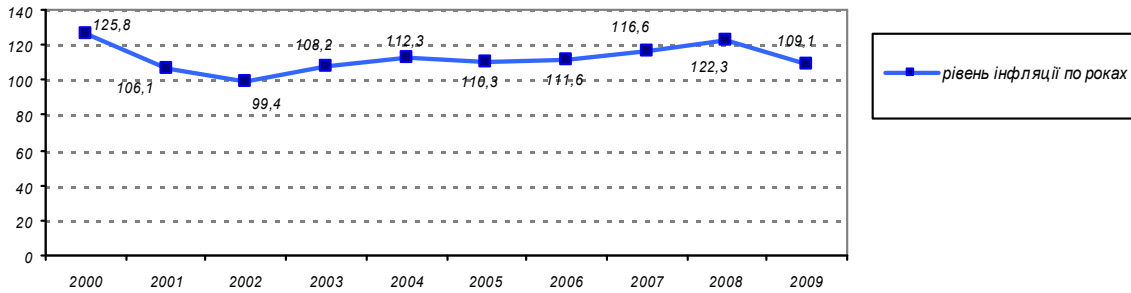

Рис. 3. Рівень інфляції в Україні за період 2000-2009 роки

Як відомо, коефіцієнт Джинні є ніщо інше як індекс диференціації доходів між бідним та багатим населенням в тій чи іншій країні.

Тепер визначимо за роками індекс прихованої інфляції та розрахуємо рівень інфляції в країні (табл. 3).

Таблиця 3. Індекс інфляції в Україні за 2000-2009 рр., скоригований на коефіцієнт Джинні.

Рік	Індекс споживчих цін (індекс інфляції)*, %	Коефіцієнт Джинні	Скоригований ІСЦ, %
2000	101,7	0,44	99,87
2001	106,1	0,46	110,03
2002	98,2	0,45	96,41
2003	108,1	0,44	106,17
2004	114,3	0,46	118,53
2005	112,2	0,46	112,2
2006	113,3	0,47	115,44
2007	115,0	0,36	95,23
2008	121,0	0,38	124,90
2009	100,9		

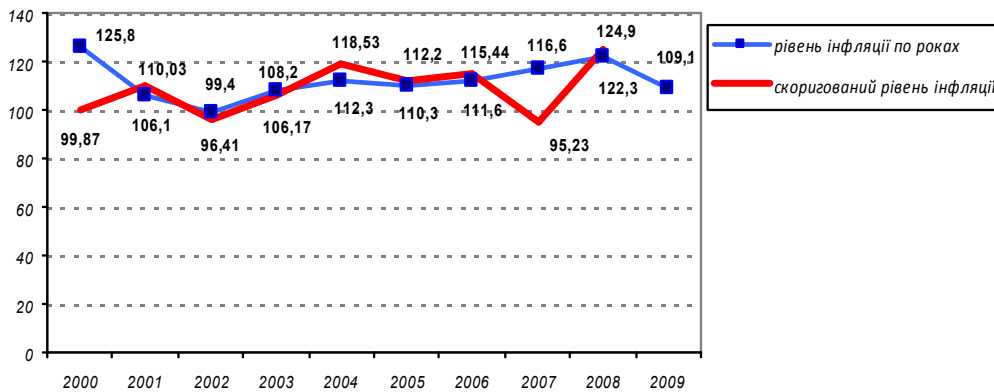

Рис. 4. Рівень інфляції в Україні за період 2000-2009 роки із врахуванням прихованого рівня інфляції

Як бачимо, рівень інфляції, скоригований на відсоток прихованої інфляції дещо відрізняється від офіційних даних, що не суттєво, але все ж таки має вплив на економіку країни, зокрема на показники, які підлягають індексуванню на рівень інфляції. Тобто формула розрахунку рівня інфляції в країні не враховує усі моменти, необхідні для визначення достовірного індексу інфляції. Це є досить серйозною проблемою не тільки на макроекономічному рівні, але й на мікрорівні, адже дані індекси використовуються також і в бухгалтерському обліку для переоцінки активів підприємства та статей фінансової звітності. Якщо ж індекси інфляції є недостовірними, то й фінансова звітність підприємства, переоцінена на індекс, який відображає "офіційний" рівень інфляції буде містити умовні показники.

Отже, можемо зробити висновок, що причинами "недостовірності" індексів інфляції в країні є наявність тіньової економіки, незбалансованість між попитом та пропозицією, монопольне встановлення цін тощо. Подальше використання таких індексів та інші фактори інфляції призводять до вкрай негативних наслідків як для окремого підприємства, так і для країни в цілому. Тому

вважаємо за необхідне розглянути основні наслідки впливу інфляції на бухгалтерський облік, і на економіку в цілому.

Індекси рівня інфляції розраховуються на макрорівні, проте мають суттєвий вплив на мікрорівень, зокрема на дані бухгалтерського обліку. З даного твердження можемо зазначити наступне, – інфляція впливає як на економіку в цілому, так і на бухгалтерський облік зокрема, тому доцільно розглянути її наслідки на макрорівні та на мікрорівні, а також встановити взаємозв'язок між даними економічними рівнями та їх взаємообумовленість.

Розглядаючи наслідки інфляції для країни, то деякі дослідники та вчені дотримуються точки зору, що невеликий рівень інфляції здатен стимулювати економіку, тобто, виділяють позитивні наслідки інфляції. Про позитивний вплив інфляції говорили ще меркантилісти Джон Ло, Джекоб Вандерліндт та єпископ Берклі. Вони стверджували, що "гроші стимулюють торгівлю" і що "приріст грошової маси призведе до зайнятості бездіяльних нині людей". У праці М. Блауга зазначається, що "доктрину Дж. Ло про те, що "гроші стимулюють торгівлю", можна тлумачити так, щоб застосувати до того, що Ірвінг Фішер

* Дані взяті з електронного ресурсу. Джерело доступу <http://www.ukrstat.gov.ua/>

пізніше назвав "перехідними періодами" з перманентно нерівноважним станом. Потреба у повнозначній припливі дорожочинних металів рівнозначна потреби у неперервній послідовності перехідних періодів. Навіть Г'юм передбачав таку можливість у своїй динамічній версії кількісної теорії грошей – версії, що зводить до мінімуму, але не заперечує важливість твердження про те, що повзуча інфляція може сприяти економічному зростанню". Як бачимо, під час існування золотого стандарту повзучу інфляцію вважали позитивною у той часовий лаг, коли нове золото вже надійшло в обіг, але на цінах це ще не відобразилося, і лише через певний час нова кількість золота поступово не розподіляється між цінами [2, с. 39].

Деякі сучасні дослідники також стверджують, що інфляція є позитивною, якщо має повільні темпи зростання, адже вона активує населення не зберігати кошти "на руках", а пускати їх в обіг, поки вони не втратили свою вартість, тобто відбувається пошавлення економіки країни. Також відносно позитивними видами інфляції, окрім повзучої, можна назвати очікувану та збалансовану. Щодо очікуваної інфляції, – вона є позитивною з тієї точки зору, що населення вже підготувалося до її різкого стрибку та приймає певні заходи, щоб не постраждати від її руйнівного впливу, і не втрати свої кошти. Якщо розглядати збалансовану інфляцію, то дана інфляція характеризується рівномірним підвищенням цін на усі товари і послуги, проте дана ситуація є міфом, адже для інфляційного процесу характерними є диспропорційність та невідворотність. Даний тип інфляції можливий за умов адміністративної економіки, де усі ціни суворо контролюються державою, незалежно від законів ринку.

Світова економічна практика свідчить, що певний рівень інфляції може виконувати стимулюючу функцію щодо економічного зростання. Приклади інвестиційного буму в таких країнах як Німеччина, Японія, Чилі, Південні Корея, Чехія та інших свідчать, що необхідна інвестиційна активність і супутнє їй економічне зростання були максимальними, коли темпи зростання були в інтервалі від 1,1% до 4,7% на рік. Коли темпи інфляції переходили межу 4,7%, то темпи економічного зростання починали знижуватися. Коли ж інфляція сягала 25-45%, то економічне зростання припинялося. Йому на зміну приходили стагнація та спад виробництва, які поглиблювалися у міру зростання темпів відкритої інфляції [12, С. 111].

Виділивши позитивні види інфляції, необхідно розглянути й інші, які мають негативний вплив на економіку країни.

Виходячи з історії інфляційних процесів, досліджених у п. 1.1 даної роботи, можна стверджувати, що інфляція створює ряд негативних наслідків, які в кінцевому результаті (якщо інфляція досягає свого піку – гіперінфляція) призводить до повної руйнації не лише грошово-кредитної, але й всієї економічної системи країни.

Проблема фінансової стабілізації була і залишається доволі актуальною для незалежної України. Аналіз даних свідчить, що в національній економіці зберігаються тенденції до інфляційного зростання, що негативно впливає на всі сторони життя суспільства: знецінюються результати праці та заощадження як фізичних, так і юридичних осіб, а це перешкоджає довготерміновим інвестиціям та економічному зростанню. Природа української інфляції, фактори, що визначають її прискорення або гальмування, є предметом гострих наукових і політичних дискусій [4, с. 12].

Огляд літературних джерел показав, що найчастіше виділяють такі наслідки інфляції як перерозподіл доходів від одержувачів більш низьких та фіксованих доходів до інших груп населення, зменшення реальної вартості заощаджень, обмеження кредитних операцій в результаті порушення нормального розподілу доходів між дебіторами і кредиторами тощо.

Згрупувавши інформацію, отримаємо наступний перелік наслідків інфляційних процесів в економіці країни:

- перекичування фінансових показників діяльності підприємства,
- криза платежів, різке скорочення коштів у підприємств,
- збільшення суспільних витрат,
- збільшення кількості податків, причому в більшій мірі оподатковуються платники з низьким фіксованим рівнем доходів,
- перерозподіл доходів в суспільстві на користь підприємств-монополістів, фінансових структур, тіньової економіки,
- руйнація нормальних соціально-економічних відносин,
- перерозподіл майна і доходів від тих, хто отримує фіксовані доходи до інших груп населення,
- зменшення реальної вартості заощаджень,
- зниження обсягів виробництва,
- перелив капіталу зі сфери виробництва у торгівлю,
- зростання кількості посередницьких операцій,
- розширення спекуляції в результаті різких стрибків цін,
- обмеження кредитних операцій,
- зменшення фінансових ресурсів держави,
- порушення нормального розподілу доходів між дебіторами і кредиторами,
- зниження мотивації до праці,
- відрив реальних цін від номінальних,
- прискорення матеріалізації грошових запасів,
- зростання недосконалості економічної інформації,
- поширення стихійних процесів в економіці.

Виходячи з даного переліку, що інфляція все ж таки має більш негативний вплив, ніж позитивний, як стверджували меркантилісти та деякі сучасні економісти, вона руйнує не тільки грошово-кредитну систему в країні, але й знижує соціальний рівень життя населення.

Відповідно, ускладнюється підготовка облікової інформації. Поступово ступінь її достовірності знижується.

Дійсно, внаслідок інфляції зменшується виробництво, доходи громадян, збільшуються податки, утворюється недовіра громадян не лише до грошових одиниць, але й до уряду країни тощо. На рис. 5 схематично зображено вплив інфляції на економічну ситуацію в країні. На даному рисунку нами виокремлено деякі ланцюжкові реакції впливу інфляції, а саме – відображено дві причини, які є прямими факторами розгортання інфляційних процесів. Як відомо, інфляція супроводжується підвищенням загального рівня цін у той час, як доходи громадян з фіксованою ставкою залишаються постійними, в результаті цього зазначені доходи та інші заощадження починають втрачати свою вартість, і населення вже не може придбати таку саму кількість товарів, як до розгортання інфляції, адже ціни таких товарів вже містять відсоток інфляції. Зниження попиту одразу ж відбивається і на виробничій сфері, знижуються обсяги виробництва, в результаті чого скорочуються працівники, відповідно зростає рівень безробіття, і якщо уважно прослідкувати, – товарів в країні стає все менше, а паперових грошей все більше, отже ціни мають тенденцію до зростання. Також необхідно зазначити, що в умовах інфляції стають неможливими будь-які довгострокові угоди (кредитування, інвестування тощо), тому що ніякий кредитодавець не захоче отримати свої гроші назад знеціненими, тому й порушується нормальний розподіл доходів між кредиторами і дебіторами, причому обидві сторони мають різні інтереси. Отже, обмежуються кредитні операції, в результаті чого зменшуються фінансові ресурси держави.

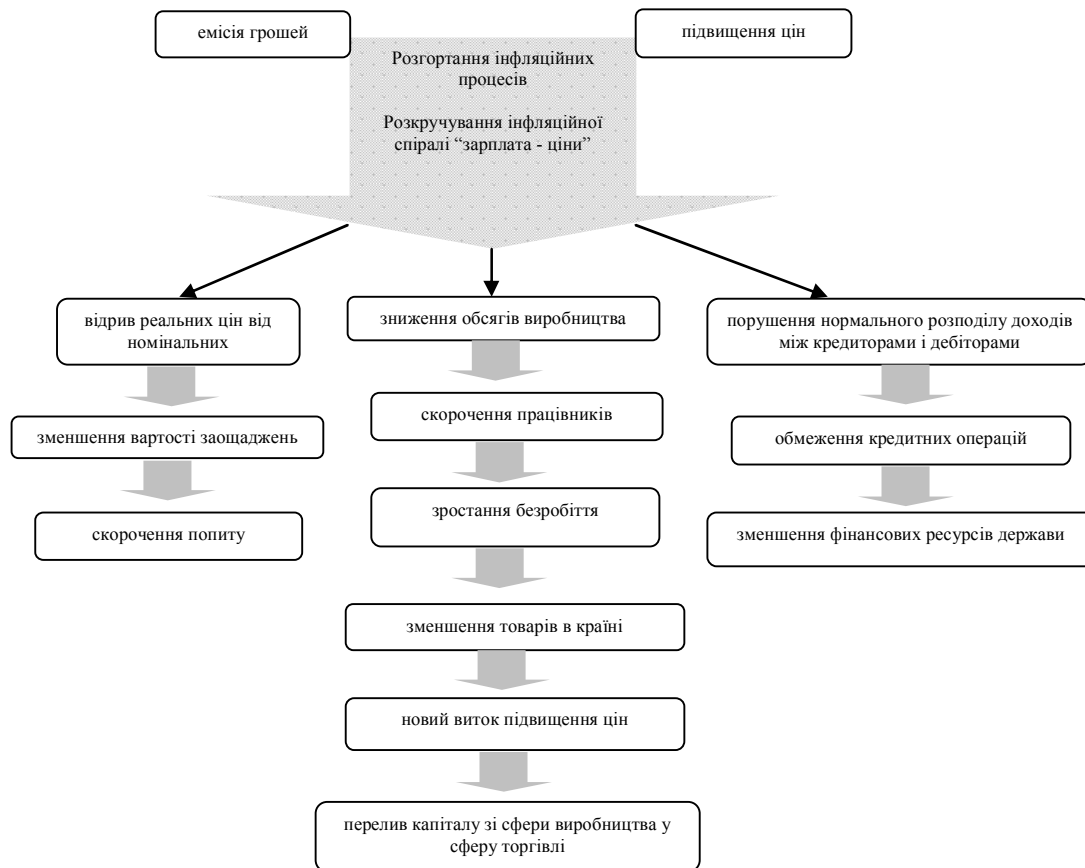

Рис 5. Вплив інфляції на макроекономічному рівні

Щодо впливу інфляції на бухгалтерський облік влучно сказав К. Дигало: "Інфляція, як і час, не щадить нікого і нічого, в тому числі й активи підприємства. Тому баланс підприємства, що не враховує вплив інфляції, як фотографія тридцятирічної давності дами похилого віку явно не відповідає тому, що ми бачимо навч [8].

Для підприємства інфляція може мати наступні наслідки:

- викривлює показники фінансової звітності,
- з плином часу зменшує вартість необоротних засобів підприємства,
- зменшує амортизаційні відрахування, в результаті чого відбувається заниження витрат та завищення фінансового результату підприємства,
- піддає небезпеці власний капітал акціонерів при розрахунку дивідендів з "інфляційного прибутку",
- збільшує дефіцит ліквідних засобів підприємства,
- ускладнює процес простого і розширеного відтворення виробничих засобів підприємства,
- руйнує відносини між дебіторами та кредиторами, занижуючи купівельну спроможність грошових коштів тощо.

Вищезазначені наслідки інфляції для бухгалтерського обліку є найбільш загальними та очевидними. Проте тут відбуваються більш складні процеси. На макrorівні економісти стверджують, що повзуча інфляція є позитивною, і дане твердження має право на існування, але в бухгалтерському обліку все залежить від користувачів інформації.

Щодо даної проблеми цікавим є підхід Н.А. Прокофьевої, яка у своїй дисертаційній роботі зазначала, що дані бухгалтерського обліку необхідно коригувати, якщо рівень інфляції перевищує 4% в рік. Для обґрунтування даного твердження вона використала рівень суттєвості, який використовується в аудиті. При рівні інфляції від 4% до 21% в рік підприємствам пропонується в залежності від параметрів їх діяльності, а також якісних характеристик економічного середовища застосовувати різні методи коригування. При рівні, який перевищує 21% в рік Н.А. Прокофьева пропонує застосовувати системні методи коригування звітності [22, С. 16].

Також вплив інфляції на дані бухгалтерського огляду розглядала У.Ю. Рошкетєва, яка у своїй дисертаційній роботі розробила рівень необхідної точності показників фінансової звітності для різних груп користувачів інформації (табл. 4) [23, С. 17].

Таблиця 4. Рівень необхідної точності показників фінансової звітності для різних груп користувачів інформації

Група користувачів	Основні інтереси в інформації	Рівень необхідної точності, %
1. Зовнішні		
інвестори	Інформація про ризикованість та дохідність передбачуваних або здійснюваних ними інвестицій, про можливість та доцільність розпоряджатися інвестиціями	75-80
кредитори	Інформація, яка дозволяє визначити, чи будуть своєчасно погашені ними позики та виплачені відповідні відсотки	75-80
постачальники	Інформація, яка дозволяє визначити, чи будуть виплачені у строк належні їм суми	60-80
покупці	Інформація про продовження діяльності підприємства	60-80
органи влади	Інформація про розподіл національних ресурсів, про діяльність підприємства	60-70
2. Внутрішні		
керівництво компанії	Інформація, яка дозволяє приймати рішення по всьому сектору питань щодо управління фірмою	90-95
персонал компанії	Інформація про стабільність та прибутковість діяльності працедавців	60-70

Таким чином, будь-який рівень інфляції впливає на дані бухгалтерського обліку, проте не у всіх випадках він є суттєвим. Необхідно зважати на користувача, якому надається інформація, та встановлювати необхідний рівень її достовірності. Повзуча інфляція несуттєво викривлює дані фінансової звітності. Проте, для прийняття управлінських рішень необхідно враховувати навіть такі відсотки відхилень.

Висновки та перспективи подальших досліджень:

1. У результаті проведеного огляду літературних джерел щодо класифікації інфляції виявлено високу їх диференційованість. Як відомо, класифікація будь-якого об'єкту дослідження, в нашому випадку інфляції, дозволяє зрозуміти дане явище (процес) більш глибоко, визначити його суперечливість та багатоаспектність.

2. Серед усіх видів інфляції в даній статті зосереджено увагу саме на прихованій інфляції. Визначено, що індекси рівня інфляції в країні є не достатньо достовірними та не враховують відсоток прихованої інфляції в країні. Звичайно, вказати точний відсоток прихованої інфляції в країні надзвичайно важко, а в Україні, де тіньова економіка складає 40%, взагалі неможливо. Проте, можна наблизити офіційний рівень інфляції до реальної ситуації в країні, застосовуючи певні методики, викладені у даній статті.

3. Досліджено та описано головні наслідки інфляційних процесів як для економіки, так і для окремого підприємства. Виявлено, що твердження деяких дослідників щодо позитивної ролі інфляції в країні є не досить правильним. Безперечно, науковці, які надають такий аргумент є правими з тієї точки зору, що даний процес стимулює вкладати кошти в певні проекти, поки вони не втратили частину своєї вартості, тобто підвищує рівень інвестицій в країні. Проте тут не враховується той момент, що макроекономічна інформація складається з "інформаційних частинок" окремих підприємств. Інфляція впливаючи на окреме підприємство, викривлює показники його діяльності, які, в свою чергу, в сукупності по країні можуть призвести до викривлення інформації про економічний стан держави. Адже за кожним зведеним показником стоять окремі показники по підприємствам. Це за ланцюговою реакцією тягне за собою ще цілу низку негативних наслідків, таких як імпорт інфляції, додаткова емісія грошей, зменшення рівня виробництва та переливання його у сферу послуг тощо.

4. Здійснюючи вплив на окреме підприємство, інфляція викривлює його облікові дані. Проте залежно від виду інфляції, зокрема, темпів її зростання, визначається необхідність коригування цих даних. З'ясовано, що необхідність коригування показників фінансової звітності та даних бухгалтерського обліку, в свою чергу, залежить від користувачів цієї інформації. Наприклад, зовнішні користувачі зазвичай аналізують фінансову звітність підприємства, тому для них на підприємстві повинен встановлюватися рівень суттєвості її відхилень, який не повинен перевищувати 4%; а для внутрішніх користувачів (менеджерів, аналітиків, маркетологів, управлінців тощо) необхідно враховувати будь-який рівень відхилень, щоб точно проаналізувати ефективність діяльності підприємства та її окремі показники.

Список використаної літератури:

1. *Александрова М.М.* Гроші. Фінанси. Кредит: [навчально-методичний посібник] / М.М. Александрова, Г.Г. Кірейцев, С.О. Маслова. – Житомир: ЖПТ, 2001. – 312 с.
2. *Блауг М.* Економічна теорія в ретроспективі: пер. з англ. І. Дзюб. – К.: Видавництво Соломії Павличко, 2001. – 670 с.
3. *Большой бухгалтерский словарь* / Под ред. А.Н. Азриляна. – М.: Институт новой экономики, 1999. – 574 с.
4. *Булавина О.* Немонетарна сутність інфляційних процесів в Україні / О. Булавина // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – Випуск 1. – 2001. – С. 12-15.
5. *Внешнеэкономический толковый словарь*; под ред. И.П. Фаминского. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 512 с.
6. *Гринберг Р.* Инфляция в социалистических странах: закономерности и особенности / Р. Гринберг // Вопросы экономики. – 1989. – № 9. – С. 67-76.
7. *Донцова Л.В.* Комплексный анализ бухгалтерской отчетности /

Донцова Л.В., Никифорова Н.А. – [4-е изд., перераб. и доп.] – М.: Издательство "Дело и Сервис", 2001. – 304 с.
8. *Дыгало К.* Беспощадная инфляция: [Электронный ресурс] / К. Дыгало // Школа бухгалтера / Бухгалтерский учет. – 2005. – № 21. – Режим доступа: <http://www.dtk.com.ua/show/3cid11236.html>
9. *Економічна теорія*: [підручник; за ред. В.М. Тарасовича]. – Київ: Центр навчальної літератури, 2006. – 784 с.
10. *Економічна теорія: Політекономія*: [підручник; за ред. В.Д. Базилевича] / В.Д. Базилевич. – [3-те вид., перероб. і доп.] – К.: Знання-Прес, 2004. – 615 с.
11. *Загородній А.Г.* Фінансовий словник / [3-те вид. Випр. та доп.] / А.В. Загородній, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко. – К.: Т-во "Знання", КОО, 2000. – 587 с.
12. *Илларионов А.* Инфляция и экономический рост / А. Илларионов // Вопросы экономики. – 1997. – № 8. – С. 111-113.
13. *Каспина Р.Г.* Финансовый учет в условиях инфляции: [учеб. пособие] / Каспина Р.Г., Логинов А.С. – Москва: "Омега-Л", 2007. – 204 с.
14. *Мазур М.В.* Методичні підходи до вимірювання прихованої інфляції в Україні / М.В. Мазур // Статистика України. – 2005. – № 1(28) – С. 10-14.
15. *Макконнелл К.Р.* Экономикс: принципы, проблемы и политика: [пер. с 14-го англ. изд.] / К.Р. Макконнелл, С.Л. Брю. – М.: ИНФРА-М, 2005. – XXXVI, 972 с.
16. *Мерфи Дж. Дж.* Межрыночный технический анализ. – М.: Диаграмма, 1999. – 317 с.
17. *Нетто А.К.* Бразилия – инфляция, антиинфляционные меры, их последствия / А.К. Нетто // Деньги и кредит. – 1995. – № 1. – С. 20-24.
18. *Нидлз Б.* Принципы бухгалтерского учета / Б. Нидлз, Х. Андерсон, Д. Колдуэлл: [пер. с англ.]; под ред. Я.В. Соколова. – [2-е изд., стереотип.]. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 496 с.
19. *Основи економічної теорії: політ економічний аспект*: [підручник]: відп. ред. Г.Н. Климко. – [5-те вид., випр.]. – К.: Знання-Прес, 2004. – 615 с.
20. *Панчишин С.* Макроекономіка: [навч. посібник] / Панчишин С. – [вид. 2-ге, теоретичне] – К.: Либідь, 2002. – 616 с.
21. *Популярна юридична енциклопедія* / Кол. авт.: В.К. Гіжевський, В.В. Головаченко... В.С. Ковальський (кер.) та ін. – К.: Хрінком Інтер, 2002. – 528 с.
22. *Прокофьева Н.А.* Финансовая отчетность в условиях инфляции: тезисы докл. на здобуття ступеня канд. екон. наук.: спец. 08.00.12 "Бухгалтерський учет, статистика" / Н.А. Прокофьева. – Москва, 2007. – 26 с.
23. *Рошкеттаева У.Ю.* Формирование достоверной финансовой отчетности в условиях инфляции: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. екон. наук.: спец. 08.00.12 "Бухгалтерский учет, статистика" / У.Ю. Рошкеттаева. – Краснодар, 2006. – 24 с.
24. *Сакович Н.К.* Методологические проблемы оценки уровня инфляции: тезисы докл. междунар. науч.-практ. конф. ["Проблемы учета, анализа, контроля и статистики в условиях реформирования экономики"]. (Минск, 17-18 октября 2002 г.) – Мн.: БГЭУ, 2002. – 202 с. – С. 161-163.
25. *Солонінко К.С.* Економічна теорія: [навчальний посібник для підготовки студентів до бакалаврського іспиту з економічних теоретичних дисциплін] / К.С. Солонінко, Л.Ю. Возна, Т.Т. Горобчук, Ю.В. Ущатовський. – Житомир: ЖДТУ, 2003. – 406 с.
26. *Ханкевич Л.А.* Финансы: ответы на экзаменац. вопр. – Минск: ТетраСистемс, 2007. – 112 с.
27. *Чистенко Е.Е.* Оценка скрытой инфляции: // материалы междунар. науч.-практ. конф. ["Проблемы бухгалтерского учета, анализа, контроля и статистики в инновационной экономике"], (Минск, 24-25 мая 2006 г.). – Мн.: БГЭУ, 2006. – 290 с. – С. 262-264.
28. *Шеремет А.Д.* Методика финансового анализа / Шеремет А.Д., Сайфулин Р.С., Негашев Е.В. – [3-е изд., перераб. и доп.] – М.: ИНФРА-М, 2001. – 208 с.
29. *Шишханов М.О.* Управленческий консалтинг: слов.-справ. / М.О. Шишханов. – Москва: Анкил, 2006. – 896 с.
30. *Nowak E.* Zaawansowana rachunkowość zarządcza. – Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2003. – 311 s.

ОСТАП'ЮК Наталія Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри бухгалтерського обліку і контролю Житомирського державного технологічного університету

ДУДАРЄВА Катерина Олександрівна – магістрант Житомирського державного технологічного університету

